

Nr 386.

Av herr **Hagberg** i Luleå **m. fl.**, *angående utredning av frågan om behovet och anskaffandet av vissa offentliga samlings- m. fl. lokaler på landsbygden.*

Strävandena att göra det arbetande folket delaktigt av de bättre levnadsbetingelser, som den moderna tekniska utvecklingen möjliggör, har oftast kommit att alltför ensidigt inrikta sig på stadssamhällellens befolkning. Så har fallet varit med exempelvis bostadsfrågan, där städernas bostadsproblem ägnats huvuddelen av intresset. Och i den mån landsbygdens problem upptagits har det i regel skett från andra utgångspunkter. För den senares vidkommande synes alltid en lägre teknisk standard tagas som självklar och naturnödvändig. Det bör då med skärpa framhållas, att det ur *teknisk* synpunkt ej torde erbjuda större svårigheter att åt landsbygdens befolkning skapa goda, moderna, arbetsbesparande och hygieniska bostäder än vad fallet är med städernas motsvarande befolkningskategorier.

Till den nu berörda principfrågan finnes anledning återkomma i samband med hela bostadsfrågans behandling i riksdagen. För närvarande är det ett annat närstående problem, som påkallar uppmärksamhet, och där samma synpunkter, som nu anförts, förtjänar beaktande. Det gäller frågan om skapande av vad som med ett gemensamt namn skulle kunna kallas *folkbyggnader* på landsbygden, lokaler och anläggningar för delvis rätt skilda ändamål, av vilka de viktigaste här något skall beröras. En del av dessa lokalbehov är även aktuella i städerna, en del fylles där genom kommunala byggnader, en del har i städer visat sig kunna bli föremål för privat affärsmässig drift, en del slutligen är speciell för landsbygden med dess andra bostadsförhållanden, produktionsteknik och samhällsbildningar.

På hela den svenska landsbygden är exempelvis badfrågan i hög grad brännande. Även om tekniska förutsättningar är för handen att förse även landsbygdens bostäder med bad, kan detta naturligtvis inte inom överskådlig tid komma att genomföras, så mycket mindre som det inte är långt hunnet på området ens för städernas vidkommande. Enda möjligheten att göra något åt saken är tydligen genom skapande av centrala varmbadanläggningar i landsbygds-samhällena. "Föreningen för folkbad" har på detta område nedlagt ett stort och förtjänstfullt arbete, men det är självklart, att på frivillighetens och det privata initiativets väg endast en bråkdel av det verkliga behovet kan tillgodoses. Likaså har arbetet hittills kommit att inrikta sig på badanläggningar av primitivaste slag, bastubyggnader, som inte på något sätt kan sägas motsvara behovet i dag. Bastubadformen som sådan är utmärkt, men för att badanläggningen skall fylla sin funktion måste den utrustas någotsånär modernt, fördes med komplet-

terande anordningar såsom karbad, tvättrum, omklädningsrum o. s. v. med modern, arbetsbesparande utrustning. Det är typiskt för den allmänna inställningen till landsbygdens hithörande problem, att en i princip fullständigt medeltidsmässig anordning anses acceptabel som mål för en landsomfattande propaganda av detta slag. För en stadsbefolkning skulle det vara otänkbart. Därtill kommer ytterligare att avsaknaden av arbetsbesparande tekniska anordningar i bostäder och på arbetsplatser gör det så mycket angelägnare att eftersträva ett tekniskt fulländat arrangemang för de anläggningar som verkligen *kan* utföras på landsbygden. Detta behöver ej heller i detta fall vara förenat med några oövervinnliga kostnader. Ett eller ett par karbad, ett enkelt tvagningsrum, ett utrymme för omklädningsrum samt en bastu, gärna utförd på det nu tillämpade sättet, är egentligen allt som behövs. I större samhällen kan det ju sedan vara motiverat och nödvändigt med mer eller mindre vidlyftiga anläggningar, verkliga badhus. Att behovet av varmbadanläggningar på landsbygden är mycket stort behöver väl knappast närmare påpekas, och initiativ i denna del av frågan har ju också redan tagits genom motionen om ett anslag av 250,000 kr. för detta ändamål, vilket dock ej hindrar, att frågan bör behandlas i föreliggande sammanhang.

Frågan om lokaler och anordningar för underlättande av hushållstvätten för landsbygdssamhällenas familjer, i första hand i de stora industrisamhällena, hör också till de mest brännande frågorna. I städerna kan ju frågan delvis lösas med tvättstugor i bostadshusen, och centrala tvättanläggningar bedrivs i de flesta städer som privat affärsverksamhet. I landsbygdens industrisamhällen finns däremot i allmänhet ingen annan möjlighet för arbetarhustrurna än att tvätta vid sjöstranden eller i någon bäck. Att denna primitiva metod är oerhört arbetskrävande och tvättningen därför kommer att i högsta grad inskränkas på hygienens bekostnad, behöver väl knappast framhållas. Sommar som vinter står ingen annan utväg till buds än tvättning i öppet vatten, och det torde ej kunna förnekas, att det kraftigt bidrar till den allmänna förekomsten av akuta och kroniska sjukdomar, reumatism, lunginflammation o. s. v. bland arbetarkvinnorna. De behövliga anordningarna för centrala tvättstugor kan bli ytterst enkla, och även relativt bekvämt och modernt utrustad behöver en sådan anläggning ej bli någon vidlyftig affär. Det kan i detta sammanhang anföras, att vid tekniska högskolan för något år sedan av en arkitekt Ahlsén gjordes en utredning om just kommunala tvättstugor för landsbygden, vilket gav till resultat att en dylik anläggning skulle kunna bringas att ekonomiskt bära sig utan att avgifterna för tvätt behövde bli nämnvärt betungande.

Av något annan karaktär än de båda nu berörda frågorna är problemet om skapande av lokaler på landsbygden för föreläsningar och studieverksamhet, för sammanträden med fackliga och ideella föreningar, för fester och andra liknande nöjen, således lokaler som i stadssamhällen brukar sammanföras i vad som ofta kallas medborgarhus. Avsaknaden av samlingslokaler för såväl kulturellt ändamål som för legitimt nöjesändamål är ett missförhållande som på landsbygden känns

mycket hårt. Varje föreläsare kan intyga, vilka oerhörda svårigheter det ofta stöter på att överhuvudtaget uppleta ens en dräglig lokal. Ett sunt förenings- och nöjesliv är ju vidare på landsbygden värt all uppmuntran inte minst i ändamål att motverka tendenser till ur social synpunkt förkastliga former för nöjesliv, som lätt uppstår om förutsättningar för ett bättre ej skapas och om initiativet överlåtes åt den privata affärsverksamheten. Med den i förhållande till städerna efterblivna skolundervisning som alltjämt kännetecknar stora delar av landsbygden och med de här begränsade möjligheterna till fortsatta studier synes även beredande av lokaler för studieändamål vara ytterst angeläget. Alla dessa behov kräver således byggnader, men även i detta sammanhang bör framhållas, att varje om också aldrig så enkel lokal på de flesta platser dock skulle betyda ett stort framsteg. En byggnad innehållande en samlingslokal rymmande ett efter samhällets storlek avpassat antal personer och helst ett eller ett par smårum, allt med uppvärmning, är ett anspråkslöst krav, vars förverkligande dock för närvarande synes mycket avlägset på de flesta orter.

Till de för landsbygdssamhällena mest trängande lokalbehoven hör slutligen icke minst lokaler för fysisk fostran. Det oerhörda idrottsintresset bland ungdomen lyckas väl på de flesta platser med arbete och uppoffring skapa något som med god vilja kan kallas för idrottsplats, men som i regel endast är en äng el. dyl. med några primitiva fotbollsmål. Men under hela vintern saknas nästan helt möjligheter till annan idrott än de speciella vinteridrotterna, skidor och bandy. Emellertid behöver även denna senare rimligtvis något slag av byggnad, och det kan framhållas att just i dagarna initiativ tagits i denna fråga för de stockholmska s. k. småklubbarernas del, avseende uppförande av "värmestugor" för bandyspelarna. Det finns dock vissa inomhusidrottsgrenar, för vilka en byggnad ej behöver bli en alltför vidlyftig anläggning. Exempelvis fordrar de populära grenarna boxning och brottning för träningsändamål ganska begränsade lokaler varför dylika bör kunna åstadkommas. Likaså torde den ur folkhygienisk synpunkt och för idrottsträning ytterst viktiga gymnastiken med relativt små medel kunna tillgodoses i synnerhet om hänsyn till detta behov tas i samband med skolbyggnader och liknande. På vissa större platser kan givetvis mera omfattande anläggningar bli behövliga med lokaler jämväl för handboll, tennis o. dyl., men även om lokalerna begränsas till de mindre utrymmeskrävande idrottsgrenarna men utrustas med dusch eller annan tvagningsmöjlighet är mycket vunnet.

Det är sålunda en hel del lokalbehov som för landsbygdens vidkommande oundgängligen måste tillgodoses genom uppförande av vad som här kallats "folkbyggnader". En stor del av dessa byggnader torde åtminstone ekonomiskt ej alltför betungade kommuner själva kunna uppföra. I all synnerhet är detta fallet som en del av dessa lokalbehov på ett ganska enkelt sätt kan tillfredsställas i samband med uppförande av andra kommunala byggnader: kommunalhus, skolor, brandstationer o. s. v. Så har även redan skett på en del platser. Vad som

emellertid framför allt erfordras är ett kraftigt initiativ från auktoritativt håll i denna för vår landsbygdsbefolknings hälsa, uppfostran och levnadsstandard så viktiga fråga. Det synes därför synnerligen lämpligt, att den innevarande riksdagen, vars sammansättning nu mer än eljest gör den berättigad att kalla sig folkriksdag, tar detta betydelsefulla initiativ. I första hand bör det ske i den form att frågan i hela dess vidd utredes. Utredningen bör omfatta en behovsundersökning och en inventering av de förefintliga lokaler, som helt eller delvis kan användas för tillgodoseende av behovet. Vidare bör en teknisk utredning göras eventuellt i förening med utarbetande av typförslag, råd och anvisningar etc. Utredningen bör givetvis begagna sig av den sakkunskap och det material, som institutioner, sammanslutningar och privata var på sitt område i något av hithörande delproblem kan ställa till förfogande. Det finns på smärre av dessa problemområden ganska mycket åtgjort, som huvudsakligen behöver samlas, sammanställas och sovras. I det föregående är en del antytt, och under utredningens gång skulle säkerligen hjälp från en mängd håll kunna påräknas.

Vidare måste man emellertid vara beredd på, att utan ekonomiskt bidrag går mycket litet att genomföra. Många kommuner saknar ekonomiska resurser för varje om också föga omfattande byggnadsverksamhet. Ofta är det också just de kommuner, stora industrisamhällen med stor arbetslöshet och hög skatt, där lokalbehoven är störst. I en del fall torde redan nu för täckande av det mest kända behovet nödvändiga medel kunna anvisas. Detta gäller exempelvis folkbyggnader för idrottsändamål, som väl skulle kunna påräkna anslag av tipsmedel. För kulturellt ändamål avsedda folkbyggnader skulle väl kunna få tilldelning av lotterimedel. Måhända skulle även andra behov på likartat sätt kunna tillgodoses. Vidare är en del av de här behandlade behoven av så trängande karaktär, att ett omedelbart avhjälpande av dem utan avvaktande av resultatet av en utredning måste övervägas. Hit hör bl. a. badfrågan, frågan om tvättstugor samt idrottsbyggnader för en hel mängd platser. Oavsett om ett eller flera av dessa behov i någon utsträckning redan nu kan och bör tillgodoses, bör utredningen omfatta den ekonomiska och organisatoriska sidan av problemet om folkbyggnaderna i hela dess vidd. Därvid bör bland annat undersökas såväl sättet för de ekonomiska bidragens fördelning och bidragens karaktär av lån eller anslag som lämpliga gränser för storleken av lånen eller anslagen, liksom även på vad sätt och av vad organ ansökningar om medel bör behandlas. Närmast synes i det sammanhanget angeläget att formerna för en sådan verksamhet göres så föga stereotypa som möjligt, så att under olika förhållanden och på olika platser lämpliga möjligheter till byggnadsproblemens lösande kan begagnas.

Under hänvisning till de anförda synpunkterna får vi således föreslå,

att riksdagen beslutar att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära tillsättandet av en av sakkunniga på problemets olika del-

områden sammansatt kommitté för utredningen om behovet av *folkbyggnader* på landsbygden efter här anförda principer samt om lämpligaste sättet från statens sida att tekniskt, organisatoriskt och ekonomiskt bidra till detta behövs fyllande.

Stockholm i januari 1937.

J. H. Brädefors.

Knut Senander.

H. Hagberg.

Axel Nordström.
